ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO priedas

Nr. 355

„SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Vilniaus forumas. Inteligentija užribyje

Lietuvių inteligentijos laikysena ištautinamoje ir išvalstybinamoje visuomenėje: bendrininkavimas, prisitaikymas, nusišalinimas, priešinimasis

Dr. Daiva TAMOŠAITYTĖ
Filosofė, rašytoja

Vilniaus forumo organizatorių nuotr.

Pastaruoju metu populiariuose žiniasklaidos tinkluose imta metodiškai menkinti lietuvių inteligentiją ir iš jos pasijuokti. Tačiau lietuvių inteligentija yra puolama savų ir svetimų visus dvidešimt penkerius metus, nuo kurių pradžios skaičiuojame valstybės atgimimą. Nuosekliai menkinami šviesuoliai ir autoritetai, puoselėję lietuvybę sunkmečiais ir okupacijų laikotarpiu. Jie kaltinami arba tuo, kad yra pasenusių pažiūrų ir neprisitaiko prie naujų pasaulio iššūkių, arba tuo, kad jų padedama suklestėjo naujoji tautai svetima nomenklatūra. Čia yra daug tiesos. Gyvename sudėtingu laikotarpiu, kai kinta daug nusistovėjusių sąvokų ir reiškinių, nors jų esmė nekinta, tik išorės formos, naudingos šiuolaikiniam galios diskursui. Todėl ir inteligentijai tenka suteikti tą prasmę, kurią ji įgyja naujomis sąlygomis.

Žodynuose inteligentija apibūdinama kaip šviesuomenė arba visuomenės sluoksnis, dirbantis protinį kvalifikuotą dvasinių ir materialinių vertybių kūrimo darbą. Nurodoma, kad Lietuvoje inteligentija ėmė rastis kunigaikščių ir didikų dvaruose - tai mokytojai, architektai, inžinieriai, gydytojai. Akivaizdu, kad terminas yra neutralus ir pozityvus. Suvokimo, ar veikiau ideologinės indoktrinacijos, perversmas įvyko sulig bolševikų revoliucija Rusijoje, kai sąmoningiausiu ir valdančiuoju sluoksniu buvo paskelbtas proletariatas (darbininkų klasė), o inteligentija tapo pariju, naikintina klase ar tarpsluoksniu ir buvo metodiškai suvaryta į gulagus, kuriuose, anot politinių kalinių, susikūrė geriausi pasaulio universitetai. Populiarus sovietinis štampas „Prokliatyj inteligent“ marginalizavo protus, kurie buvo pavojingi režimui, jiems buvo nuolat rengiami garsieji teismo procesai arba, kaip Kinijoje, sukurti specialūs chunveibinų padaliniai, vykdę kultūros ir žmonių genocidą „kultūrinės revoliucijos“ vardu. Panašūs ekscesai stebimi nūdien Šiaurės Korėjoje ar Artimuosiuose Rytuose; tiesa, talibų ar „Islamo valstybės“ veiklos negalima tapatinti su ateistine neokomunizmo ideologija.

Civilizuotose visuomenėse išsilavinę žmonės, kurių dėka klestėjo mokslas ir religija, buvo laikomi valstybės svarbiausia varomąja jėga, naujų idėjų ir progreso veiksniu. Tik totalitaristinis anarchizmas kėsinosi apversti natūralią tvarką ir, anot Hario Hardingo (Harry Harding), „paimti valdžią intelektualų ir menininkų „superstruktūroje“ ir užkariauti valstybinę valdžią“. Kyla klausimas, kodėl XXI a. nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje inteligentija atsidūrė užribyje, per švietimo institucijas vykdoma jos ideologinė kontrolė, mokyklose, universitetuose įsivyravo karinis įsakmus tonas, baimės atmosfera, jie verčiami arba verslo struktūromis, arba nesavarankiškais kitų šalių institucijų padaliniais? Kodėl Lietuvos mokslas audituojamas mistinių užsienio agentūrų, jų diktuojamos temos, menininkai, literatai privalo kurti efemerinį euromeną ir euroromanus? Kodėl Kultūros ir Švietimo ministerijos yra mažiausiai finansuojamos iš visų sričių, o pagrindinis finansavimas nuteka ne tautinio prusinimo reikmėms? Kas vykdo panašią sovietmečiui inteligentijos nušalinimo programą?

Atsakymai nėra lengvi. Nuo 2004 metų teko prisitaikyti prie Europos Sąjungos reikalavimų. Tuo metu lietuvių interesai reikalauja savarankiško valstybės požiūrio, kurio stokojama pradedant ūkio, energetikos klausimais ir baigiant krašto gynyba. Lietuvos strategija taip pat grindžiama tarpvalstybinės europiečio tapatybės sukūrimu, nors Lietuva neturėjo laiko nei apmąstyti ir įvertinti sovietų okupacijos padarinius, nei padaryti iš to išvadas, o jei ir turėjo, to nepadarė kaip prioritetinio uždavinio. Neįvertinus kad ir pačios naujausios istorijos, neįmanoma visavertiškai dalyvauti Vakarų kultūros procesuose. Todėl dabartiniu metu vyksta Lietuvos valstybės korozija, kuriai padeda tie patys veiksniai, aiškiai reiškęsi okupacijų laikotarpiais, o nūdien įgavę šiuolaikines minkštąsias formas: tai bendrininkavimas, prisitaikymas, nusišalinimas, ir labai retas - priešinimasis viskam, kas žlugdo valstybę per svarbiausias institucijas, praradusias savivaldą.

Iš esmės susiklostė panaši, tik dar įvairesnė, labiau klampinanti daugiasluoksnė socialinio gyvenimo schema, skaldanti vienybę ir galimybę veikti kartu: tai apsisprendusieji dirbti su esamais galios centrais, sisteminiai kritikai, neperžengiantys jos leistų ribų, atsisakę lietuvybės liberalai ir naujoji kairė, pasyvieji prisitaikėliai, nuoseklieji kritikai ir radikalieji kritikai. Visa ši neva opozicinių jėgų mišrainė sukuria vaizdą, kad Lietuva naikinama pačių lietuvių rankomis, nes nei valdžioje, nei opozicijoje nelieka vieno vienijančio, racionalaus ir daugumos gyventojų reikmes tenkinančio centro/centrų. Galima teigti, kad tai yra psichologinio pobūdžio problema, paveldėtos trauminės patirtys. Tačiau neišsprendę šio klausimo negalėsime kurti savo valstybės kaip lygiavertės kitų tautų bendrijoje. Kadangi Lietuva stengiasi tapti demokratine valstybe, svarbu nurodyti, kas trukdo jai tokiai tapti. Du esminiai būties sandai visada apibrėžia tautos, arba nacijos, gyvastį: tai laisvė ir tikėjimas. Šiuo metu Lietuvos laisvė pažabota esminių savarankiškumo dėmenų atsisakymu didesnės, tai yra europinės, bendrijos naudai ir, antra, paklūsta (nereliginės) sekuliarios neoliberalizmo doktrinos, šiuo metu įgavusios kraštutinį pavidalą kaip neoprogresyvizmas, propagandai. Jaunoji karta užaugo nepažinusi totalitarizmo siaubo, tačiau ji formuojama veikiama tuščios erdvės, iš kurios eliminuoti šie du sandai. Autoritetas, šviesuomenė, inteligentija jai neegzistuoja, nes yra įtvirtinta kita sąvoka - elitas, tapatinamas su galios struktūromis ir valdžios institucijomis. Elitas yra tas, kuris diktuoja politikos ir gyvensenos kryptis. Jis esmiškai sutampa su sovietinės nomenklatūros kategorija, nes nepalieka erdvės savarankiškam mąstymui. Paradoksalu, kad neoliberalizmo proteguojamas individualizmas dera su šio elito nuostata: elkis, kaip liepiame, o savo virtuvėje gali galvoti, ką nori. Tai yra visuomenės gyvenime individas gali tik prisiderinti prie iniciatyvų, kurios nuleidžiamos iš viršaus, imituoti veiklą. Klasikine prasme inteligentijos negalime tapatinti su atsiradusia protinio darbo ir verslo klase, kuri interneto teikiamas paslaugas ir informaciją, technokratiškai suvokiamą iniciatyvumą, biurokratizmą laiko švietimo pagrindu ir pažanga.

Dėl nepalankaus istorinio konteksto inteligentijos sąvoką keisčiau lietuvišku atitikmeniu - šviesuomene, papildant sąvoką samprata, kad inteligentas arba šviesuolis yra ne sluoksnis ar luomas, ne profesija griežtai imant, kaip buvo įtvirtinta tarybmečiu, o tam tikra asmenį apibūdinanti dvasinė kategorija, kuri vienu metu yra ir ne kosmopolitinė, ir suteikianti galią gerbti viso pasaulio kultūras ir laimėjimus. Pirmiausia tai išsilavinęs asmuo, kuris bet kuriomis sąlygomis yra išlaikęs vidinę nepriklausomybę nuo politinės ar ideologinės konjunktūros, kuris gerbia savo protėvių palikimą, kultūrą, istoriją ir sugeba pakilti aukščiau vienadienių interesų. Šviesuolio sąvoką apibrėžia iš kartos į kartą puoselėtos sunkiai apčiuopiamos dvasinės savybės, be kurių neįmanoma jokia aukštesnė žmogui būdinga veikla. Inteligentija - tai savimonė, tautos protas, sąžinė ir tiesos balsas.

Lietuvos elitui būdinga iškelti, pagarbinti, paminėti svetimų kultūrų inteligentus, disidentus, kurių balsas girdimas tarptautinėje arenoje, ir tokiu virtualiu būdu tapatintis su jų nuopelnais, tačiau savųjų jis nemato ir nenori įtvirtinti kaip sektino pavyzdžio. Sukurta intervalstybinė pasaulėžiūra ir sistema neleidžia lietuviams tapti pilnakraujе politine tauta, kuri be tikros laisvės ir tikėjimo nėra galima. Tačiau bet kuri tauta, kuri negirdi savo sąžinės ir tiesos balso, jei tas balsas skęsta audiovizualiniuose triukšmuose ir paklūsta atneštinės ideologijos galios diktatui, yra pasmerkta sunykti net ir mainais už paklusnumą gaunant medžiagines gėrybes, kuriomis apdovanojama, deja, tik bendrininkaujanti elito dalis, ir, suprantama, laikinai.

Šviesuomenės pagrindinis uždavinys išlieka - tai švietimas, tiesos sakymas, istorijos atkūrimas bet kuriomis sąlygomis. Nusišalinanti į individualią erdvę ji nedalyvauja kuriant valstybę ir neatlieka esminių pareigų. Dabartinė situacija yra dėsninga: dalinės, o tiksliau, niekinės, privilegijos politine prasme nesavai galiai tarnaujantiesiems tėra simuliakras, fikcija, regimybė, ir viską tenka pradėti nuo pradžių. Užpildyti spragas vėluojant ketvirčiu amžiaus - uždavinys neeilinis. Tačiau jeigu tikimasi išgirsti stebuklingą sprendimą, niekur nežinomą receptą, išrasti panacėją - privalu pasakyti, kad tokio nėra. Teks išmokti pamokas, kad ir kiek jos kainuotų.

> Argi gali pasaulis apsieiti be mūsų, senbuvių? Mano atsakymas - ne tik negali, bet ir turi suteikti akstiną kitoms, jaunesnėms, kultūroms pasiekti dvasinę brandą

Sugrąžinti Lietuvai laisvę, tikėjimą, viltį ir kūrybingumą - tai prioritetinis šviesuomenės uždavinys. Šia prasme negali būti jokio dalinio atsižadėjimo, nusišalinimo ar mėginimo perkelti naštą kitiems. Niekas savaime nesusitvarkys. Palikta savieigai ir tokiai dalykų slinkčiai kaip dabar Lietuva, lietuvių kalba ir kultūra yra pasmerktos. Tačiau su panašiomis problemomis nuolat susiduria ir daugiamilijoninės šalys, kurios kenčia svetimųjų įtaką ar užkariavimus. Idealia prasme mes nesame nei maža, nei nereikšminga šalis, priešingai, turime paveldą, kurio gali pavydėti ir, be abejo, pavydi gausesnės tautos, nors kiek susipažinusios su mūsų istorija. Todėl ir pradėkime nuo pradžių: atlikime sąžinės apskaitą. Kiek ir ką mes žinome apie save? Kaip ir kokiais būdais perduodame savo žinias ateinančioms kartoms? Ar jaunimas yra mūsų ateitis ir tinkamai remiamas gyventojų sluoksnis? Ar kasdienos elgesiu gerbiame kovotojų už Lietuvos laisvę aukas? Ar muziejuose ir bibliotekose, amžininkų atmintyje glūdintys turtai mus domina, ar mes juos išstudijavome? Nemažai save laikančių išskirtiniu elitiniu neva inteligentų sluoksniu protėvių egzamino neišlaikytų. Laikykime tai pirmiausia skola jiems, nes jie aukojosi, mirė kančiose dėl mūsų ir mūsų vaikų ateities.

Pradžia ir būtų kiekvieno iš mūsų sąžinėje. Bent su savimi būkime nuoširdūs, nemeluokime. Po truputį išdrįsime pasipriešinti melui ir išorėje. Jeigu turime dalelę išminties perdavos, savos ar metacivilizacinės, išdrįskime pasipriešinti titanui, kai jis ateina, o jūs sakote: „Ne.“ Mes ne vieni ir ne pirmi tokioje akistatoje su būtimi. Galima pacituoti Josifo Brodskio atsakymą NKVD tardytojams, kai jie klausė: „Kas jums suteikia teisę taip kalbėti?“ Brodskio atsakymas buvo vienskiemenis: „Dievas.“ Šitaip mąstė ir kalbėjo mūsų garsiausi rezistentai, Nijolė Sadūnaitė ir Alfonsas Svarinskas, ir daugelis ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų kankinių, ištvėrusių garbės pamoką tikėjimo galia. Ši galia laukia mūsų, ateinančiųjų, ir tik nuo mūsų priklauso, ar ji prikels Lietuvą garbingai būčiai, ar vėl dėl sumenkusios dvasios pasitelks svetimas kariaunas ir pajėgas, ar marins žmones beprasmiškoje bedievėje nuasmenintų individų masėje, žadėdamos virtualų rojų, kurio pabaiga - tikras pragaras. Laisva valia yra suteikta, tad viskas priklausys nuo to, ką mūsų šviesuomenė pasirinks: šviesą ar tamsą, amžinąsias vertybes ar baigtinių vilionių miražą. Po saule - nieko nauja. Bet šiandien nauja gali pasirodyti besąlygiška meilė visiems, kurių dėka esame, ir drąsa, kuri, anot lietuvių patarlės, kaip mažas akmenėlis didelį vežimą verčia. Pabaigoje tenka tik pridurti, kad rinktis anksčiau ar vėliau teks. Tegul ta aušra ir laimė, stipri ir savarankiška Lietuva, jau moderni ir galinga, ateina kuo greičiau. Argi gali pasaulis apsieiti be mūsų, senbuvių? Mano atsakymas - ne tik negali, bet ir turi suteikti akstiną kitoms, jaunesnėms, kultūroms pasiekti dvasinę brandą.

Lietuva komunistinio ir liberaliojo globalizmo verpetuose: panašumai ir skirtumai

Prof. dr. Rasa ČEPAITIENĖ
Kultūros istorikė

Komunistinę ir liberaliąją pasaulėžiūras vienija tai, kad joms abiem būdingas galutinių žmogaus tikslų ir laimės siekio sutapatinimas vien su materialia gerove, atmetant transcendentinį asmens matmenį ir vertybinius pagrindus. Nuo Čikagos ekonomikos mokyklos susiformavimo laikų XX a. aštuntajame dešimtmetyje pergalingą žygį per pasaulį su savo kūrėju ir pagrindėju ekonomistu Miltonu Frydmenu (Friedman) priešakyje pradėjęs neoliberalizmas visur, kur tik pajėgdavo prasiskverbti ir įsigalėti, anaiptol ne demokratiniu būdu diegė privatizaciją, valstybės galių apribojimą ir rinkos išlaisvinimą, kaip pasekmė sukeldamas vis labiau besiplečiančią socialinę atskirtį. Tokiame pasaulyje mažytė superturtuolių dalis nusavina ir valdo ekonominių bei politinių galių vis labiau netenkančios didžiosios daugumos sukuriamą turtą, o korporacinėmis paverstos valstybės tiesiog aptarnauja jų privačius ar grupinius interesus. Ir nors šios ideologijos propagandinei raiškai nebūdingi mums iš sovietmečio žinomi paradai, paminklai, lozungai ar vadų kultas, tačiau tai anaiptol nereiškia, kad jos pasitelkiamos kur kas modernesnės ir paveikesnės kolektyvinės sąmonės įtaigojimo priemonės nėra pakankamai efektyvios, kad visuotinai įtvirtintų pinigų valdžios „etiką“ ir besaikio savitikslio vartojimo poreikį.

Ši naujoji tvarka Lietuvoje buvo kuriama ant seno pamato. Iš sovietmečio paveldėjome liustracijos beveik nepaliestą, jokių atgailos ar kolaboravimo patirties permąstymo ženklų, išskyrus pavienes išimtis, taip ir neparodžiusią ir, nepaisant skirtingų partijų pavadinimų, per nepriklausomybės laikotarpį dar labiau konsoliduotą politinę klasę, kurios aukštoji nomenklatūra šiandien mėgaujasi sovietmečiu nė nesapnuotomis privilegijomis ir turtais, parankiai atsikračiusi realaus atstovavimo rinkėjų interesams pareigos ir socialinės rūpybos naštos. Visus tuos „ir tuomet dirbusius Lietuvai“ ar po 1990 m. kovo 11-osios partinėse mokyklose tyliai „tebekariavusius savo mažuosius karus“, už kuriuos taip mielai balsuoja garsiausiai rėkiantys apie nekenčiamuosius Žaliojo tilto „balvonus“...

Paveldėjome fasadinę, popierinę demokratiją, todėl piliečiai, būdami racionalios būtybės, linkę veikiau parduoti savo balsą politinių vertelgų pasiūlyta rinkos kaina, nei toliau naiviai tikėtis, kad kas nors po eilinių Seimo ar savivaldos rinkimų jų gyvenimuose pasikeis į gera. Paveldėjome sovietinio parodomojo kolektyvizmo sutraukytus autentiško bendruomeniškumo ir solidarumo saitus bei sugriautus pilietinio bendrabūvio etinius pagrindus, leidusius suvešėti nūdieniam individualizmui ir narcisizmui. Perėmėme kaip ir sovietmečiu bedantę ir prijaukintą kairiąją mintį ir veikiau valdžiai, galingiesiems, o ne daugumos dirbančiųjų interesams atstovaujančias silpnas profsąjungas. Beje, pasiskaičius kai kurių šiuolaikinių kairiųjų intelektualų ar tokiais besidedančių tekstus susidaro įspūdis, kad Lietuvoje, išskyrus seksualines mažumas, nebeliko kitų diskriminuojamųjų ir gintinų socialinių grupių. Panašiai sovietmečiu „pažangiečiams“ labiau rūpėjo kokių nors Trečiojo pasaulio šalių darbininkų išnaudojimas, nei jų pačių krašto proletarų būklė. Ne veltui tuomet atsirado ir anekdotas: „Kuo skiriasi kapitalizmas nuo socializmo? Tuo, kad kapitalizme žmogus išnaudoja žmogų, o socializme - atvirkščiai.“

Šiandien, kaip ir sovietmečiu, vienų ar kitų propaguojamų vertybių ir normų tariamas „pažangumas“ kartu su raginimais „atsikratyti praeities atgyvenų“ dažnai kaip pagrindinis argumentas pasitelkiami dorojantis su politiniais oponentais ir ypač, kaip anuomet, išjuokiant tradicines krikščioniškąsias ir tautines vertybes. Galiausiai paveldėjome visuotinį prisitaikėliškumą, stuburo lankstumą bei baimę viešai sakyti, ką galvoji ir atvirai išreikšti politiškai ar ideologiškai nesankcionuotą mintį, būdingą dabar įsigalėjusiam „politiniam korektiškumui“ ir naujajai (auto)cenzūrai. Sovietmečiu už antirežimines kalbas ar veikimą grėsė tremtys ir kalėjimai, o šiandien pasipriešinimo slopinimo mechanizmai ne ką mažiau efektyvūs - grėsmė tiesiog netekti darbo daugelį atbaido nuo noro kovoti prieš akivaizdžią neteisybę.

Iš sovietmečio paveldėjome ir šiandien itin aktyviai pasitelkiamas „visuomenės priešų“ kūrimo ir atskyrimo strategijas: kriminalizaciją ir psichiatrizaciją. Pirmoji remiasi siekiu politiniams oponentams inkriminuoti atvirai piktavališkus ar nusikalstamus veiksmus (stalininio žargono antisovietinio pasipriešinimo dalyviams taikytus epitetus „buržuaziniai nacionalistai“ ir „banditai“ palyginkime kad ir su nūdiene, lengva ranka prikabinama „Rusijos agentų“, suprask, Tėvynės išdavikų, etikete). O antroji puoselėja ir į naują degradacijos lygį „pakelia“ visuotinai Lietuvoje iškerojusią patyčių „kultūrą“: visus kitaminčius užkalniškai-ramanauskiškai be išlygų išvadinant „vatnikais“, „psichais“ ar „marozais“ (prisiminkime, kaip abejojantys režimo piešiamu optimistiniu tikrovės vaizdiniu sovietmečio disidentai būdavo kaip akivaizdūs bepročiai kišami į psichiatrijos klinikas).

Taip visuomenė pajungiama iš jos organiškai nekylančiai ir iš esmės jai priešiškai jėgai: totalitarinio režimo sąlygomis - visagalei Valstybei, o įsigalėjus neliberaliajam režimui - visagalei Laisvajai rinkai. Sovietmečiu „nešventoji trejybė“ buvo Režimas-Partija-Lyderis, o šiandien meldžiamasi naujai „nešventajai trejybei“: tai senovės graikų panteono pirklių (ir vagių, - prisiminkime kad ir pirminį kapitalo kaupimo etapą Lietuvoje...) dievas Hermis, beprasmį ir savitikslį vartojimo troškimą skatinantis Erosas ir jųdviejų „kūdikis“ - savimyla Narcizas.

Abiem šioms ideologijoms būdinga dar viena bendra ypatybė - priešiškumas tautinei savimonei ir naujojo kosmopolitinio žmogaus kūrimo projektas - ar tai būtų *homo sovieticus* ar šiuolaikinis *homo consumans, homo economicus*. Laisvosios rinkos instituto „ekspertai“ - šios naujosios ideologijos žyniai - daugelį metų mums kala į galvas, kad visi turi vienodas starto pozicijas, o mūsų asmeninė sėkmė ir ekonominė gerovė esą priklauso tik nuo mūsų pačių, tad jos siekiant tikėtis kokios nors valstybės paramos būtų baisi „sovietmečio atgyvena“ ir „socialistinio mąstymo atrūgos“. Tačiau iš tiesų mes neturime jokios galios nei priemonių pakeisti ar bent paveikti saujos galingųjų sukurtų ir visiems likusiems primestų žaidimo taisyklių. Sociologas Z.Baumanas yra nekart kruopščiai analizavęs šiuos „neturinčiųjų pasirinkimo individualius atsakus į sistemines problemas ir iššūkius“, kuriuos mums visiems primeta pasaulėžiūra, įtvirtinta atgavus Nepriklausomybę ir veikiai pamiršus sąjūdininkų svajonę sukurti Lietuvoje „švediško tipo socializmą“.

Abi šios ideologijos manosi „žinančios“ galutinę tiesą. Todėl tai, kas netelpa į jų suvokimo rėmus, atmetama ar represuojama, nepaisant net sveiko proto. Taip ideologija stoja prieš pačią tikrovę. Antai Švedijoje, Vokietijoje ir kitur Vakaruose, baiminantis kaltinimų rasizmu, užmerkiamos akys net prieš beįsigalintį kolektyvinį atbėgėlių musulmonų nusikalstamumą. Panašų tikrovės nepaisymą rodo ir mūsų dabartinių valdančiųjų siekis bet kokia kaina, nepaisant priešiškos visuomenės nuomonės, aiškiai išreikštos sociologinėse apklausose, prisikviesti į Lietuvą didelį skaičių imigrantų iš Artimųjų Rytų.

Tiek elito, tiek ir pačios visuomenės orientavimasis vien į medžiaginių poreikių tenkinimą toliau skaido bendrystės saitus, o tai neišvengiamai kelia abejonių pačiu Nepriklausomybės projektu ir buvimo patriotu šioje šalyje prasmingumu. Leiskite paklausti, koks Lietuvos, kaip valstybės, raidos tikslas ir kelio, kaip tai pasiekti, vizija po 2004 m., kai buvo pasiekti geopolitiniai siekiai įstoti į NATO ir ES? Gerovės valstybė ar neoliberaliosios utopijos pakraštys? Galima pastebėti, kad valdantieji jau seniai šio klausimo nebekelia. Nelinkę jie pastebėti ir didžiųjų visuomenės skaudulių - masinės emigracijos, smurto, savižudybių, alkoholizmo. Gelbėdamiesi nuo neoliberaliojo „rojaus“ žmonės priversti bėgti iš jo egzistenciškai - nusižudydami, arba fiziškai - evakuodamiesi į palankesnes sąlygas gyventi siūlančias šalis. Tai akivaizdus demografinis ir dvasinis Lietuvos naikinimas ir susinimas, kurio nenori matyti blizgančias ataskaitas Briuseliui pyškinantys valdantieji... Tokiu būdu komunistinės nomenklatūros pagrindu susiformavęs ir nepajudinamai valdžioje įsitvirtinęs politinis elitas atskleidžia savo iš sovietmečio paveldėtą vasalo mentalitetą. Naujojo centro sprendimai, net akivaizdžiai priešingi ir priešiški Tautos ir Valstybės interesams, priimami be svyravimų. Tačiau ši pokolonijinė savimonė, arba mažo ir silpno žmogaus sindromas, iš esmės būdingas ne tik elitui, bet ir visai visuomenei.

Tad šiomis grėsmingomis aplinkybėmis būtina aiškiai, be ideologinių akidangčių ir saviapgaulės įvardyti ir įvertinti pagrindinius Lietuvai kylančius iššūkius ir problemas. Pirmiausia tai išorinės grėsmės: nacionalinių valstybių reikšmės silpninimas ir siaurinimas bei vis didesnis politinių galių delegavimas viršnacionaliniams politiniams junginiams; sąmoningas nacionalinės savimonės bei krikščioniškųjų vertybių niekinimas ir atmetimas; vietines kultūras griaunanti globalizacija, vulgarioji masinė kultūra ir vartotojiškumas; nepažabojamų pasaulinių ekonominių krizių poveikis nacionalinėms ekonomikoms; agresyvi ir neprognozuojama V.Putino Rusijos politika kaimynų atžvilgiu; neišvengiami užsienyje gyvenančių lietuvių nutautėjimo procesai; prie mūsų namų slenksčio artėjanti islamiškojo terorizmo grėsmė ir neadekvatus Lietuvos valdančiųjų atsakas į ES ištikusią pabėgėlių krizę.

> Paveldėjome fasadinę, popierinę demokratiją

Vidaus grėsmes matyčiau tokias: visuotinis neoliberalizmo ideologijos įsigalėjimas įstatyminiu, instituciniu ir mentaliniu lygmeniu ir alternatyvų jam stoka bei preventyvus jų slopinimas; nebaigta desovietizacija ir gaji pokolonijinė savimonė (iš sovietmečio išlikęs valdančiųjų polinkis ir įgūdžiai įsiteikti metropolijos elitui tautos interesų sąskaita); asmens redukavimas į ištekliumi bei preke paverstą, rinkai pajungtą, šaknų, tapatumo ir orumo netekusį individą - laisvosios rinkos sraigtelį, o įdiegta ir priimta ši vartotojiška logika neišvengiamai veda ir prie jo dvasios degradacijos; dešimtmečiais nesprendžiamos socioekonominės šalies problemos, - kaip parodė Saviečių kaimo ir kitos šiurpios pastarojo meto tragedijos, esančios neoliberalios socialinės politikos pasekme, kai socialinės rūpybos sritis apleidžiama ir finansiškai nususinama, o kaimas valdininkų tiesiog nurašomas kaip ekonomiškai neperspektyvus (beje, dabartiniai valdantieji ir šiuo atveju situaciją įvertino visiškai neadekvačiai, pasiūlę steigti eilinę biurokratinę vaikų apsaugos struktūrą, užuot pagaliau įvardiję ir pradėję gydyti tikrąsias tokių tragedijų šaknis); ir toliau didėjanti socialinė, finansinė ir kultūrinė nelygybė bei atskirtis, kadaise įvardyta „dviejų Lietuvų“ - „runkelių ir elito“ - įvaizdžiu; nestabdoma masinė emigracija (čia nejučia peršasi nemaloni analogija su V.Putino režimu, paremtu vadinamąja „geologine ekonomika“, kai sistema laikosi tik iš gamtinių išteklių eksporto. Juk Lietuva, neturinti gausių naftos ir dujų klodų, intensyviai eksportuoja savo gyvuosius išteklius - „perteklinius“, „nereikalingus“ žmones...); dėl neproporcingai didelio dirbančiųjų apmokestinimo ir ciniškai minimalizuotų mokesčių kapitalui drastiškai auganti socialinė nelygybė ir dėl to nesurenkamo nacionalinio biudžeto silpstanti viešųjų paslaugų kokybė bei apimtis; visuomenės negebėjimas kontroliuoti išrinktųjų valdžios atstovų ir išsireikalauti jų politinės atsakomybės atliepiant teisėtus tautos lūkesčius ir interesus, o tai sudaro prielaidas ir nebaudžiamą terpę sisteminei korupcijai, švogerizmui ir nepotizmui klestėti; silpna pilietinė visuomenė, jos susvetimėjimas ir bendruomeniškumo trūkumas; fizinis ir dvasinis skurdas, baimė, „baudžiauninko mentalitetas“, panieka ir savinieka, bejėgiškumo ir beprasmybės jausmai; visuotinis „patyčių kultūros“ ir „stipresniojo teisės“ įsigalėjimas; gyventojų senėjimas ir tolesnis ne tik kaimų, bet jau ir miestų bei miestelių „sodybų tuštėjimo metas“; nemenkos dalies suvereniteto praradimas įstojus į ES ir nacionalinės valiutos - lito - netektis, kartu netenkant ir galimybės savarankiškai formuoti bei tvirtinti nacionalinį biudžetą; pozityvios ir vienijančios valstybės ateities vizijos stoka ir iš to kylantis nusivylimas nepriklausomybės projektu.

(Pasisakymai Vilniaus forume. Nacionalinis istorijos muziejus,Vilnius) 2016 m. sausio 9 d.

Pašalpa. Išmalda. Uždarbis. Ko žmogui labiausiai reikia?

Atrodo, valstybė kiekvienu piliečiu labai rūpinasi: bedarbiui moka pašalpą, kol šis susiras darbą; už vaikus - išmokas, kol šie užaugs; pašalpas - mažas pajamas turintiesiems, kol jie uždirbs daugiau; daugumai - kompensacijas už šildymą; t.t. ir pan. Atrodo, kokia gera valstybė. Remia praktiškai visą Tautą. O gal sudarius sąlygas žmonėms normaliai užsidirbti, atkūrus sunaikintą švietimą, gerokai apgriautą kultūrą, iš pašalpininkų valstybės taptume ta šalimi, kurioje mažiau geriama, mažiau smurtaujama, iš kurios norėtųsi ne pabėgti, o į ją grįžti?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskutavo europarlamentarė, buvusi socialinių reikalų ministrė Vilija BLINKEVIČIŪTĖ, Vilniaus universiteto profesorius Vytautas DAUJOTIS, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkė, ilgametė Druskininkų vicemerė Kristina MIŠKINIENĖ ir filosofas Krescencijus STOŠKUS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Ar žmogus eis dirbti, jei jam ir nieko neveikiant garantuojamos išmokos?

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Gyvename tokioje visuomenėje, kur turime vienas kitam padėti. Pagalba tiems, kuriems jos reikia, yra būtina. Ji būtina Lietuvoje, būtina kitose ES valstybėse. Ir trečiosioms valstybėms reikia taip pat padėti. Pasižiūrėkite, ne visi žmonės turi vienodas galimybes, jie nevienodai uždirba. Vienos šeimos turi vaikų, kitos - neturi. Vienos gali sau leisti daugiau, kitos - mažiau. Socialinės paramos tikslas - padėti tiems žmonėms, kurie iš tikrųjų gyvena skurde ir kenčia didelę socialinę atskirtį. Todėl esu įsitikinusi, kad socialinė parama žmonėms yra neišvengiama, ji yra būtina.

Pasityčiojimas, kai žmogus dirba visą darbo dieną ir dar turi gauti pašalpas, kompensaciją už šildymą ir kt.

Vytautas DAUJOTIS
Vilniaus universiteto profesorius

Nereikia galvoti vien apie kraštutinumus, kai moteris ar vyras prageria gautus pinigus, o paskui smurtauja. Tokių, į kuriuos atkreipiame dėmesį ir po to svarstome, ar atimti pašalpas, nėra daug. Kas pasikeistų atėmus pašalpas? Nuo to būtų geriau? Ką mes jiems galime pasiūlyti?

Mes, bendruomenė, turime dirbti kaip komanda ir stengtis padėti toms šeimoms ir jose augantiems vaikams. Į klausimą, ar mes padedame, galiu atsakyti, kad ne. Nes vien skirti pašalpą tikrai neužtenka. Reikia stebėti, reikia sekti, reikia vertinti, kaip tie pinigai panaudojami, ar jie iš tiesų padeda tiems vaikams.

Tarkime, yra šeima, kur auga trys vaikai, o tėvas ir mama dirba ir uždirba minimalią algą. (Deja, tai dažnas atvejis Lietuvoje. Apie 20 proc. žmonių gauna minimalią algą, ir tai yra blogai, nes minimali alga turi būti mokama tik už nekvalifikuotą darbą. Niekada nesutiksiu, kad Lietuvoje yra 20 proc. nekvalifikuotų darbuotojų. Turime dėti pastangas, kad žmonių atlyginimai augtų.) Jeigu tėvai neuždirba net 600 eurų į rankas, paklauskime savęs, ar penkių asmenų šeima gali už tiek išgyventi be mūsų bendros paramos. Negali. Jie versis labai sunkiai, atskirtis bus dar didesnė. Ir kas tuo metu vyksta? Vieni, neištvėrę tokio gyvenimo, įkrenta į girtuoklystės liūną. O jaunimas, galvodamas apie ateitį, tiesiog susikrauna lagaminus ir emigruoja. Tai yra didžiausias praradimas mūsų mažoje Lietuvoje.

Taigi socialinė parama iš tikrųjų turi padėti žmonėms, kai jiems reikalinga pagalba. Neįgaliesiems, šeimoms, kur yra vaikų, laikinai darbo netekusiems, sergantiems, vyresniems žmonėms. Kai pensijos yra mažos ir susimokėjus už butą beveik nelieka iš ko išgyventi. Tad nekalbėkime apie socialinę paramą akcentuodami vien tai, kad girtuoklis ją pasiėmė ir pragėrė.

G.JAKAVONIS: Prie kaimo parduotuvės pilna šlitinėjančių, girtuoklėlių, gyvenančių varganai. Bei kai kokia senutė paprašo malkas suskaldyti už atlygį - atsisako. Ar iš tikrųjų tos socialinės pašalpos dabartiniame kaime išgelbės nuo emigracijos?

V.DAUJOTIS: Mano požiūriu, pašalpos ir išmokos dabar yra netinkamai taikomos. Jos dalijamos siekiant atsikratyti problemos. Bet jeigu duodamos kaip dabar, jos tą problemą tik didina. Vienas iš Jungtinių Valstijų prezidentų yra pasakęs: „Pašalpos - tai narkotikai. Priklausomybė.“

Jeigu pažiūrėtume, vis dėlto paminėti atvejai nėra vienetiniai. Man pasakojo istoriją, kai paskendo vaikas iš asocialios šeimos. Mokytojas susitiko jo girtą tėvą, apsikabino, o šis verkia: „Ką aš dabar darysiu? Teks dar vieną vaiką daryti.“ Šis tėvas nuoširdžiai pasakė, kad šeimai nebeužteks pašalpų.

Pašalpos padeda nusiraminti, kad tu kažką parėmei, davei pinigų, buvai humaniškas, bet tai ir viskas. O toliau siūloma tiesiog stebėti, kad ko kirviu neužplumpintų ar nenuskandintų vaiko. Bet tokie dalykai vyko ir vyks, jeigu su atskirtimi kovosime tik skirdami išmokas.

Reikia stabdyti tokių degradavusių asmenų vegetaciją iš pašalpų, nukirsti tą grandinę. Pirmiausia reikia siekti, kad nesusidarytų ir negausėtų tokių degradavusių asmenų šeimų, o jau atsiradusiems taikyti kitas priemones. Degradavusio asmens jau nebeištrauksi iš to liūno. Čia jau vos ne policinės priemonės begali padėti. Bet yra tarpinė būsena, kai galima imtis dar veiksmingų sprendimo būdų.

K.MIŠKINIENĖ: Po atvejo Kėdainių rajone peržiūrėjau Vaiko teisių apsaugos tarnybos 2014 metų ataskaitą, kuri yra viešai paskelbta. Visai Lietuvai būdingos tos pagrindinės priežastys, dėl kurių šeimos patenka į socialinę riziką. Tai girtavimas ir socialinių įgūdžių stoka. Tad nėra ko stebėtis, kad remtinų šeimų vaikams trūksta elementarių socialinių įgūdžių, kurie turi būti ugdomi šeimoje. Tokiose šeimose socialiniai darbuotojai apskritai susiduria su labai įdomiais dalykais.

Remdamasi Druskininkų pavyzdžiu, kur nedarbas buvo 30 proc., gyvenimą iš pašalpų vis dėlto siečiau pirmiausia su užimtumo stoka, su nedarbu. Dabar, kai Druskininkai atsigavo, nedarbas sumažėjo iki 9-10 proc. - taigi tris kartus. Įvyko didžiulė pažanga, nes remtinų asmenų skaičius sumažėjo ir šiuo metu viso labo 4 procentams Lietuvos gyventojų skiriamos pašalpos, o 5 proc. gauna kompensacijas. Nesakyčiau, kad tie skaičiai yra labai tragiški.

Peržiūrėjau statistiką, kas gi tie žmonės. 30 proc. - ilgalaikiai bedarbiai, dėl kurių Europos Komisija mums nuolat rašo rekomendacijas, kaip juos integruoti į darbo rinką. Kaip tą padaryti? Valstybės, kurios turi užtektinai lėšų, net sukuria jiems minifabrikus, kad tik įgytų įgūdžių, bet, deja, šios pastangos dažnai būna bevaisės.

Didelė problema, su kuria susiduria mūsų valstybė, - 40 proc. tų pašalpų gavėjų gyvena kaime. Ten paprasčiausiai trūksta darbo vietų. Tai dažniausiai žemės ūkio paskirties rajonai, kur dabar technika padaro stebuklus, todėl jau nebereikia tiek žmonių. Kita vertus, darbo vietos nekuriamos, turbūt regioninė užimtumo gerinimo politika yra nepakankama. Tačiau kai Druskininkuose atsirado darbo vietų, paaiškėjo, jog ilgalaikių bedarbių integruoti į darbo rinką turbūt net neįmanoma, nors kiti žmonės sugebėjo integruotis į darbo rinką.

K.STOŠKUS: Ši problema priklauso vadinamosioms sisteminėms. Nėra jokios vienos arba dviejų, arba trijų priemonių, kurios galėtų ją išspręsti. Tai visos mūsų sistemos padarinys. Vadinasi, reikėtų daryti rimtą analizę, kur yra spragų sistemoje, kurią per 25 metus sukūrėme. Kodėl valstybėje yra toks atotrūkis ir valdžia bėga nuo visuomenės, o visuomenė bėga nuo valdžios?

Valdžia dabar moka nesikišti į visas sritis, valstybė lyg už nieką neatsakinga. Bet juk didžiausia valstybės atsakomybė, jeigu Jurgis, Petras, Simas - išvažiuoja. Visada būna individualių priežasčių, bet kai emigruoja šimtai, tūkstančiai, tai jau yra globali valstybės problema.

Visą politiką reikia keisti. Ką reikėtų keisti konkrečiai, galima suvokti gilinantis į reiškinių priežastis. Jau tiek metų kalbame apie bendruomenių kūrimąsi. Daugelį socialinių problemų turėtų spręsti bendruomenės. Aš, pokario žmogus, atsimenu, kaip bendruomenėje vieni kitus perspėdavo: to žmogaus saugokis, jis vaginėja, o štas gali keršydamas ir padegti ką nors, ir visi buvo „sužymėti“, bendruomenė žinojo, ko galima iš kiekvieno tikėtis. O jeigu iškildavo klausimas, tada seniūnas kviesdavo susirinkimus, pasitarimus. Ir dažniausiai kritiniais atvejais problemas spręsdavo net ne valsčius, ne

Eltos nuotr.

į Vyriausybę buvo kreipiamasi, o buvo suprantama: tai - mūsų reikalas, mes šitą žinom ir matom ir turim spręsti.

O dabar pamėginkit Seime iškelti klausimą dėl savivaldos nuleidimo iki pirmos grandies. Juk daugelyje kraštų yra kelios grandys. Savivaldos, drįstu sakyti, iš esmės nebėra - veikia tarybinė sistema, nuleidžianti procesus iš viršaus, o patys žmonės netvarko savo gyvenimo. O kad jie pasidarytų savo gyvenimo šeimininkais, tai ne kokio vieno projekto dalykas - būtinas visos sistemos transformavimas.

Tai yra pakrikimo būsena. Blogiausia, jog įsivaizduojame, kad ją galima išspręsti ekonominiais veiksniais

Krescencijus STOŠKUS
Filosofas

Be to, kad iš apačios reikia keisti sistemą, ją būtina keisti ir iš viršaus. Dabar vėl keliamas klausimas, čia turbūt jau bus mano toks šventvagiškas žodis, kadangi ne kartą buvo kalbėta pirmais Nepriklasomybės metais apie Seimo Aukštuosius rūmus. Antruosius. Artūras Paulauskas buvo kurį laiką įtikintas šios idėjos, bet kai nuėjo į Seimą, jis nutilo. Dabar vėl atsirado grupelė žmonių. Kodėl dabar tas klausimas kyla? Tai vyksta spontaniškai, nes susidaro tokia situacija, kai mūsų Seimas lieka be atsakomybės už valstybę. Partijos, polemizuojančios dėl savo įtakos, yra labiau suinteresuotos savo partijos interesais negu valstybės reikalais. Net jeigu jos kartais įsisąmonina svarbius dalykus, vykdo juos tiek, kiek tai atitinka partinius interesus. Bet juk valstybė nėra tik partija. O kas rūpinasi valstybės reikalais?

Yra mūsų prezidentė. Bet jūs žinote, kokios yra prezidentės galimybės. Neseniai buvo iškeltas auditą atlikusių žmonių klausimas. Seimo, Vyriausybės auditą atliko, man teko girdėt, ir turbūt ne paslaptis, jie labai stebisi, kad yra tokia mūsų įstatymų maišalynė. Jie nuolatos atnaujinami, taisomi, nėra subalansuoti. Kai tokia maišalynė, visada gali daryti kas ką nori, nes niekas nežino visų įstatymų visumos. O kas prižiūri, kad tie įstatymai būtų subalansuoti? Kas nuolatinę jų kontrolę vykdo? Reikėtų, kad Seime nuolatos būtų budinti akis, kad nebūtų taip, kaip kažkada Seime viena moteriškė pareiškė: „Virš mūsų tik dangus. Kaip padarysim, taip ir bus.“ Būtų gerai, jei pažvelgusi į dangų ji sprėstų pagal Dievo įsakymus. Bet „pažiūrėti į dangų“ buvo tik metafora, Dievo pagalba nieko nereiškė, vadinasi, viską sprendė partikuliarizuotieji.

Dar tarybiniais laikais rašiau straipsnį apie siauraprotiškumą ir juo truputį suerzinau žmones. Lietuviams siauraprotiškumas yra būdingas, bet tai - profesinė siauraprotystė. Kai žmogus turi profesiją, jam visas pasaulis mažai ką reiškia. Dabar išsivystė partinė siauraprotystė. Turime daugybę individualistinės asmens siauraprotystės atvejų. Jų yra tiek, kad mūsų bendras valstybės vaizdas suskyla į daugybę fragmentėlių. O juk reikia spręsti kaip tik sisteminius dalykus.

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Pažiūrėkite, kiek per tą laiką išaugo pašalpų gavėjų skaičius. Per pastaruosius trejus metus žmonių, kurie gauna socialinę paramą, sumažėjo dukart. Buvo daugiau negu 200 tūkst., dabar - 114 tūkst. Vadinasi, situacija keičiasi, pašalpų gavėjų mažėja, bet lieka kaip tik tie atvejai, kurie, kaip kolegos sakė, yra, ko gero, beviltiški. Kaip ištraukti juos iš to liūno? Pritariu, kad tai yra sisteminė problema ir kad vienas socialinis darbuotojas, apsilankęs šeimoje du ar tris kartus per mėnesį, tikrai jos neįveiks. Todėl turime dirbti ir stiprinti komandinį darbą. Ir į jį įtraukti ir socialinius darbuotojus, ir psichologus, ir bendruomenės narius, ir seniūnaičius, ir darbo biržų darbuotojus. Ir kėdainiškių šeimoje, kur įvyko tragedija, darbo biržos darbuotojas ir psichologas turėjo laikytis kartu kaip komanda ir stengtis tuos žmones paveikti, kad jie galvotų - gal jiems iš tiesų verta nors truputį padirbti? O ta smurtą patirianti moteris irgi gal būtų išsakiusi esamą problemą. Gal buvo galima užbėgti šiai tragedijai už akių?

Tačiau tokios nelaimės įvyksta, nes tie žmonės gyveno skurde ir prieš tai. Užburtame skurdo rate. Jie tik matė, kad jų tėvai taip gyvena. Ir jie savo vaikus taip pat auklėjo arba neauklėjo. Kol tokių žmonių neištempsime iš užburto rato, niekas nepasikeis. Tokių prarastų žmonių, kurie sudaro apie 4-5 proc. mūsų šalies gyventojų, visą laiką bus. Mūsų Lietuvai tai - didžiulė problema.

Lietuva socialinei apsaugai skiria apie 15 proc. BVP. ES vidurkis yra kone dvigubai didesnis - 28 proc. Belgija, Nyderlandai, Skandinavijos šalys daugiau kaip 30 proc. skiria. Ir ten situacija tikrai kitokia. Ypač svarbus individualus darbas su kiekvienu žmogumi, su kiekviena šeima. Neleistina atstūmimo reakcija, jeigu jis kažką numetė, nesuvalgė bandelės, jeigu jis atsisakė kažką daryti. Jis nieko kito kitaip gyvenime nematė. Turi vykti su juo nuolatinis komandinis pedagogų, psichologų, socialinių darbuotojų, bendruomenės darbas. Ir jeigu vieną ištrauksi iš to liūno, tai jau bus didžiulis pasiekimas.

Dabar aš to tikrai pasigendu. Savivaldybės perėmė socialinės paramos funkciją ir pernai sutaupė net 120 mln. eurų! Jūs paverskite šį skaičių litais, kokie masteliai. Kur tos lėšos bus panaudotos? Ar jos bus skirtos socialinės apsaugos problemoms?

Ar užtenka socialinio darbuotojo, kuris turi prižiūrėti 80 vaikų, augančių problemiškose šeimose? Žinoma, kad ne. Atsimenu iš savo patirties, kai dirbau socialinės apsaugos ministre, buvo sutaupyta 156 mln. litų. Tada šokiravo šitie skaičiai. Bet už tuos pinigus buvo nusipirkta mašinų ir susiremontuoti administraciniai pastatai. Nebuvo investuota į vaikus. Ir dabar svarbiausia turi būti investicijos į vaikus, nes jeigu į juos neinvestuosime, ir toliau niekas nesikeis. Sakys, jie - alkoholikai, jie žudo, jie plėšia, jie vagia, jie nenori dirbti, jie stovi prie krautuvės. Bet taip vyksta dėl to, kad neinvestuojame nuo pat pradžių. Ir todėl Europos Parlamente su kolegomis inicijuoju Vaikų garantijų programą. Keturi dalykai yra būtini: kad mūsų vaikai turėtų tinkamą būstą, tinkamą maitinimą, kad jie turėtų tinkamą sveikatos priežiūrą ir švietimą. Jeigu į šiuos keturis kertinius dalykus augantiems vaikams neinvestuosime, vėl turėsime tą pačią problemą. Ir kai kas nors ką nors iš tikrųjų nužudys siaubingai, mes sakysime, kad ir vėl nieko nepadarėme.

G.JAKAVONIS: Tai kas turi auklėti vaikus? Šeima, mokykla?

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Visi. Visi bendrai. Ir šeima, ir mokykla, ir bendruomenė.

Jau anksčiau savivaldybės, pačios suprasdamos, kad alkoholizmas baisi problema, pradėjo koduoti žmones

Kristina MIŠKINIENĖ
Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkė, ilgametė Druskininkų vicemerė

V.DAUJOTIS: Kai visi, tada vaikas - be galvos. Aš nelabai supratau, ką mūsų diskusijos kontekste reiškia žodis „investicija“. Pinigus sukišti? Tai labai lengva. O tai dabar ir daroma.

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Ne per pašalpų sistemą.

V.DAUJOTIS: Prezidentės pasakymas man primena tokius šūkius kaip „švaros savaitė“, per kurią valomės...

G.JAKAVONIS: Arba „savaitė be patyčių“.

V.DAUJOTIS: Dabar nustatomi ir vyksta „prioritetų metai“, o ne nuolatinis darbas. Vajai skelbiami po to, kai įvyksta nelaimės. Bet aš vis tiek nerandu tokiame požiūryje vilties. Žmogus gyvena, turi daryti darbus, nepaisydamas to, kad jis mirs ateity.

Buvo paminėta emigracija. Iš kur daugiausia emigravo, iš kaimų? O kodėl kaime dingo bendruomeniniai santykiai? Tie žmonės, kurie buvo aktyvesni, jie ir emigravo, o kaimuose liko pasyvūs. Pas mus išvešėjusi patyčių kultūra iš valstybės pusės žmogaus atžvilgiu. Kodėl mes skiriame minimalią mėnesinę algą ir pragyvenimo minimumą? Tai absurdiška. Kultūringose šalyse, pavyzdžiui, Airijoje, pragyvenimo minimumas ir minimali alga - tas pats. O pas mus? Tai pasityčiojimas, kai žmogus dirba visą darbo dieną ir dar turi gauti pašalpas, kompensaciją už šildymą ir kt.

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Pripažįstu, kad per maži atlyginimai Lietuvoje. Pripažįstu šimtu procentų.

V.DAUJOTIS: Per maži, bet tai kita problema. Meluojama ir tyčiojamasi iš žmogaus. Darome jį pašalpų gavėju po to, kai jis dirba visą darbo dieną. Padarykite ne tokį minimumą, o bent lygų minimaliam pragyvenimo lygiui. Žmogus yra uždirbęs tuos pinigus. Dabartinė situacija žmogų žemina. Čia yra pradžia į degradaciją. Po to jau jis praranda darbą, vėliau smukimas, alkoholio liūnas - ir nebeišlips.

Pažvelkime į Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“. Atsiprašau, bet tai - Lietuvos sunaikinimo strategija. Nebenoriu lįsti į tą liūną, kuris jau dabar yra, bet bendruomeninių saitų tarp degradavusių asmenų neatsiras. Galima tik tikėtis, kad jų negausėtų. Jeigu nukirptume tą narkotinę išmokų virkštelę, išmokas kitaip mokėtume. Jeigu jie negautų pinigų už vaikus ir dauginimąsi, jau būtų gerai. Kaip mes galime tą virkštelę nukirpti ir ne visai degradavusius dar gal ištraukti?

Prisimenu praeitį, kuri su jokia sovietine ideologija nėra susijusi. Bet anksčiau vaikai iš probleminių šeimų gyveno internatuose, o sąvaitgaliais galėdavo grįžti į savo šeimas. Jie per 5 dienas kitoje aplinkoje įgydavo įgūdžių, kai reikia tvarkytis, kloti lovą, bendraudavo ne tik mokyklos suole, bet ir su normaliais žmonėmis, būdavo atitraukiami nuo probleminės šeimos, bet ir neišplėšiami iš jos visiškai.

Tokių, į kuriuos atkreipiame dėmesį ir po to svarstome, ar atimti pašalpas, nėra daug

Vilija BLINKEVIČIŪTĖ
Europarlamentarė, buvusi socialinių reikalų ministrė

Jei kalbėtume apie patyčių kultūrą toliau, apie tai, iš kur ji gimsta, tai susiję su etikos ir moralės standartais, moralaus elgesio pagrindais. Nuo lopšelio vaikas girdi, kad turi perkąsti gerklę kitam, konkuruoti, laimėti, būti geriausias. Jis, įsivaizduokite, nuo lopšelio pradeda tokią kovą. Tai požiūris į žmogų kaip konkuruojantį gyvulį. Ir iš to vėliau gimsta patyčių kultūra. Tyčiojasi valdžia per tą pragyvenimo minimumą, tyčiojasi visa ekonomika. Žmogus negali pragyventi, neturi pragyvenimo minimumo. Tai absurdas. Nemeluokime. Kitos šalys bent nemeluoja, jos kompensuoja. Yra ir kitų problemų, bet mes užmerkiame akis, kad ją galima išspręsti ekonominiais veiksniais. Neva pakils BVP, ir viskas išsispręs. Niekas savaime nesikeičia... Ekonominiai procesai neperbalansuos visuomenės struktūros. Reikia išmintingos politikos. O tos išminties mes kažkaip nematome. Nematome gebėjimo įtraukti visą visuomenę į savireguliaciją.

Žodis „visuomenė“ yra ne žmonių būrys, o žmonės, kurie tvarkosi kokiu nors būdu, bent jos dalis tvarko savo reikalus, kurių negali išspręsti per savo kaimynus. Daugybę problemų normalioje valstybėje žmonės sprendžia patys. Tokie pamatai buvo padėti pamatinėje kultūroje, ji visa paremta savireguliacija. Bet dabar įsivaizduojama, kad civilizacija turi sunaikinti šią tradiciją, nors labai stiprios bendruomenės sistemos vienokia ar kitokia forma išliko. Rytuose, Pietų kraštuose kaimynai, giminė baisiai daug reiškia. O pas mus tik išbalansavimas įvyko. Įvykus tam išbalansavimui, mėgstu tą formulę kartoti (man čia mūsų filosofai yra pasitarnavę nemažai): gyvenk „čia ir dabar“. Mes dabar gyvename „čia ir dabar“.

V.DAUJOTIS: Dabartis - tai terminas, įvestas kai kurių vadybininkų. „Dabartistai.“

K.STOŠKUS: Nėra jokio ateities numatymo, jokio projekto. Jokio žingsnelio pamatyti, kas bus po dvejų ar trejų metų. Sunku tai žinoti, net nesiginčiju dėl to. Kadangi labai judri visuomenė, nuolatos keičiasi. Tačiau ji gali keistis kasdien, bet kriterijus tai reikia turėti, kad žinotum, kur eini ir apskritai, ar eini.

Aš kalbu grynai apie kiekvienai politinei struktūrai, valstybei keliamą pareigą numatyti. Jeigu dabar paklausčiau, kam mums reikalinga valstybė (nuolatos to klausiu žmonių), niekas man negali paaiškinti. Niekas nesupranta, kam ta valstybė. Jeigu tik dėl gero gyvenimo, beveik pirmais Nepriklasomybės metais buvo sakoma: „Prisijunkime prie Švedijos, jie moka gyventi. Kam mums ta valstybė reikalinga?“

Matyt, ji buvo reikalinga tik tam, kad dabar galėtų išbėgti kai kurie žmonės. O tie, kurie pasiliko, susigūžę galvoja: „O gal ir gerai, kad būtume kur nors prisijungę. Yra protingesnių. Žiūrėkite, estams sekasi, švedams sekasi...“

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Lietuvai irgi sekasi. Man norisi, kad mes turėtume vilties.

V.DAUJOTIS: Lietuvai sekasi dalyvauti Europos federalizacijos projekte. Nereikia mums valstybės.

Ar žmogus eis dirbti, jei jam ir nieko neveikiant garantuojamos išmokos?

Gediminas JAKAVONIS
Žalgirietis

nenorime jų žinoti. Kalbame apie tai, kad visi turime investuoti, rūpintis, kažką daryti... Kalbėjote apie nuolatinę priežiūrą...

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Kalbėjau apie individualų darbą su kiekviena šeima.

V.DAUJOTIS: Tada socialinis darbuotojas turi gyventi su tuo žmogumi.

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Turi taip būti, ir tai natūralu.

V.DAUJOTIS: Tuomet jis turi būti trečias šeimos asmuo.

V.BLINKEVIČIŪTĖ: Bet neturi būti kaip dabar, kad vienas socialinis darbuotojas turi prižiūrėti 80 vaikų. Tai absurdas. Kokybės tokiu atveju niekada nebus.

G.JAKAVONIS: Priverstinis gydymas nuo alkoholizmo. Ar jis išsprėstų problemas?

K.STOŠKUS: Mes kalbame apie procesus, kurie formavosi 25 metus. Iš kolektyvinės visuomenės pavirtome individualistine per trumpą laiką. Vadinasi, tas virsmas kainavo baisiai brangiai, nes visos pareigos atkrito. Individualistinėje visuomenėje dominuoja jėga, stipriojo teisė, konkurencija be įsipareigojimų kaimynui ar valstybei.

Tai yra pakrikimo būsena. Galime ją vadinti krize, kaip norime, bet blogiausia, jog įsivaizduojame,

Parengė Darius KAUZANAS

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje
www.suzalgiriu.lt